

Ongelmana suhde aiempaan tutkimukseen

Marko Tikka: Valkoisen hämärän maa? – Suojeluskunnat, virkavalta ja kansa 1918–1921. Historiallisia tutkimuksia 230. SKS, Helsinki 2006. 260 s.

■ Suojeluskuntajärjestö, maassamme keväällä 1918 käydyssä sisällissodan valkoisten voittajien kesällä samana vuonna perustama ja syksyllä 1944 jatkosodan voittaneen Neuvostoliiton vaatimuksesta lakkautettu maanpuolustusjärjestö, nousi neuvostovaltion viitisentoista vuotta sitten tapahtuneen sortumisen jälkeen maassamme laajan kiinnostuksen, myös historiantutkimuksen osoittaman aktiivisuuden kohteeksi. Asialla olivat niin entiset suojeluskuntalaiset tukijoineen, harrastajakirjoittajat, joiden suhde tutkimuskohteeseensa oli kriittikittömän myönteinen, kuin myös akateemiset tutkijat, joiden lähtökohtana oli kriittinen, tutkimuksellinen ote Sk-järjestön vaiheisiin ja eritoten sen asemaan poliittisena vaikuttajana. Osana muita teemoja käsitellessä tutkimuksistaan suojeluskuntiin kiinnittivät tältä pohjalta huomiota jo ennen itänaapurin murrosta muun muassa Juha Siltala ja Martti Ahti. Tuija Hietaniemen väitöksessä vuodelta 1992 huomio kiintyi muun ohessa suojeluskuntiin poliisin avus-

tajina. Varsinaisena pääkohteenaan suojeluskuntajärjestö on ollut Kari Selénillä, joka kirjoitti Suomen sotahistorian komission toimeksiannosta yhdessä Ali Pylkkäsen kanssa 2000-luvun alussa ilmestyneen kaksiosaisen sk-järjestön historian, sekä allekirjoittaneella, jonka sk-järjestön urheilu- ja -nuorisokasvatustoimintaa käsittelevä, vuonna 1997 ilmestynyt väitöskirja *Valkoisen Suomen urbeilevat soturit* tarkastelee myös sk-järjestön poliittista toimintaa.

Kaikki edellä mainitut samoin kuin muutkin sk-järjestön vaiheita tarkastelleet tutkijat ovat joutuneet ottamaan tavalla tai toisella kantaa myös entisten sk-upseerien Niilo Hersalon ja Hannes Raikkalan jo 1950- ja 1960-luvulla julkaisemaan kolmiosaiseen sk-järjestön historiikkiin. Samassa tilanteessa on ollut myös Marko Tikka kirjoittaessaan keväällä 2006 ilmestynyttä teostaan *Valkoisen hämärän maa*, jossa hän käsittelee ”suojeluskuntien, viranomaisten ja paikallisyhteisön välisiä suhteita vuoden 1918 sisällissodan jälkeisessä Suomessa” (s. 7). Tikan tutkimustehtävä johtaa hänet luonnollisesti pohtimaan sk-toiminnan poliittisuutta ja aiemman tutkimuksen tai sk-historiankirjoituksen suhdetta siihen. Itse asiassahan Tikan työ on tutkimustehtävänsä kautta, niin kuin pitääkin, kommentti siihen, miten aiempi historiakirjallisuus on sk-järjestön poliittisuuden mieltänyt, tai jättänyt mieltämättä. Tekijän suhde aiempaan suojeluskuntajärjestöä käsittelevään tutkimukseen ja kirjallisuuteen käy esiin hänen teoksensa joh-

dantoluvusta (s. 7–15), jonka loppuosa pitää sisällään myös normaalisti esipuheisiin – sellaista kirjassa ei varsinaisesti ole – sijoitettavaa tekstiä kuten kiitokset ja vastaavat. Mikä siis on Tikan teoksen suhde aiempaan tutkimukseen?

Yhteys aiempaan sk-historiakirjallisuuteen on Tikan lähtökohtana omalle työlleen, ja siltä osin on syytä kommentoida johdannossa esillä olevia näkemyksiä. Tikka pohjaa työnsä Hersalo-Raikkalaa sekä Kari Seléniä kohtaan esittämälleen kritiikille. Sen sijaan hän ei liene lainkaan tutustunut väitöskirjaani, johon hän ei viittaa työssään missään vaiheessa ja joka ei siten myöskään löydy hänen lähdeluettelostaan. Tikka, joka työssään tarkastelee ennen muuta suojeluskuntien harjoittamaa poliittista valvontaa sisällissodan jälkeisinä lähivuosina 1918–21, huomauttaa, että ”tuolloin, enempää kuin myöhemminkään, tätä suojeluskunnan toiminnan puolta ei ole laajemmin selvitetty”. Käydessään selvittämään syitä ilmiölle hän antaa suhteestaan aiempaan tutkimukseen varsin sekavan ja puutteellisen kuvan. Tikka kirjoittaa: ”Jos suojeluskuntahistoriat olisivat avoimesti kertoneet harjoitetusta poliittisesta valvonnasta, ne olisivat samalla tulleet kertoneeksi, että suojeluskunnat olivat poliittisia toimijoita. Tämän sanominen ei kuitenkaan ole ollut mahdollista silloin, kun haluttiin korostaa maanpuolustuskunnan ylläpitoa suojeluskuntien päätehtävänä.” (s. 7) Tässä kohtaa lukija pohtii: hetkinen, ei kai tässä nyt tarkoiteta Seléniä tai joitakin muita viime

vuosikymmenen yliopistotutkijoita, kyse on varmasti Hersalo-Raikkalaan suunnatusta kritiikistä. Miksi sitä ei sanota selvyuden vuoksi suoraan?

Seuraavassa lauseessaan Tikka sekoittaa lukijaa entises-tään: ”Kun suoje-luskuntien historia on kirjoitettu sisältä päin – sen ovat kirjoittaneet liikkeen omat veteraanit (viite 1) ja myöhemmin paljolti maanpuolustushenkiset tutkijat ja innokkaat historian harrastajat (viite 2) – on suoje-luskuntien harjoittama poliittinen valvonta ja diskriminointi paljolti sivuutettu.” Tässä kohtaa lukija kaipaa tietoa siitä, keitä ovat esimerkiksi nuo ”maanpuolustushenkiset tutkijat”. Leipätekstissä vastausta ei tule. Viitteessä 1 Tikka kertoo tarkoittavansa Hersalo-Raikkalan trilogiaa, mutta viitteessä 2 hän kirjoittaa: ”Jälkimmäisellä tarkoitetaan suoje-luskuntien paikallishistorioita, joita on 1990-luvun mittaan kirjoitettu kymmeniä. Useimmat niistä ovat innokkaiden historian harrastajien kirjoittamia.” Keitä ovat siis nuo ”maanpuolustushenkiset tutkijat”?

Tikka kirjoittaa, että ”suoje-luskuntaliikettä kuvattaessa sen rooli kansanmiliisinä on tarkoituksellisesti haluttu unohtaa siksi, että myöhemmät historian vaiheet osoittivat suoje-luskuntien välttämättömyyden”. Hän jatkaa: ”Neuvostoliiton romahtamisesta käynnistyi maailmansotien välisen ajan historian hyvittä-misen ajanjakso. Sen hengessä on tietoisesti haluttu sivuuttaa se, että suoje-luskunnat olivat 1920- ja 1930-lukujen Suomessa ristiriitainen ja yhteiskuntaa jakava elementti. *Varsinkin*

(kursivointi E. V.) historian harrastajien käsissä syntyneissä paikallissuoje-luskuntien historioissa tämä ajattelu näkyy hyvin selvästi.” (s. 8) Puhuessaan ”hyvittämisen ajanjaksosta” Tikka on täysin oikeassa sikäli, että 1990-luvun alkuvuosina sk-liikkeen veteraanit tulivat todellakin ulos piiloistaan ja kävivät vapaasti muistelemaan menneitä suoje-luskuntavuosi-kymmeniään, jolloin esillä olivat tietenkin juuri sk-liikkeen maanpuolustukselliset, eivät sisäpoliittiset elementit. Tähän ilmiöön kiinnitin itsekin huomiota oman väitöskirjani johdantoluvussa. Sen sijaan Tikka hämää lukijaa jättämällä kokonaan mainitsematta tutkimukset, jotka lähtevät kokonaan eri pohjalta kuin Hersalo-Raikkalan trilogia ja 1990-luvun alun veteraanimuistelijat.

Tikka toteaa, että ”politiikasta ei toki kokonaan vaiettu suoje-luskuntaliikkeen historiankirjoituksessa” tarkoittaen Hersalo-Raikkalan trilogiaa ja jatkaa oivallis-in sanakääntein: ”Hersalo antaa kyllä ymmärtää, että kommunisteja ja muita ’epäisänmaallisia’ – mikä mainio alati määrittelemätön ja siten kaiken sisäänsä vetävä termi – toimintaa valvottiin, mutta samalla hän pitää sitä maanpuolustuksellisenä, ei poliittisenä kysymyksenä.” (s. 9)

Näin kirjoittaessaan Tikka on täysin oikeassa. Hän olisi voinut myös tuoda esiin jo aiemmassa historiantutkimuksessa esiin tuodun kritiikin. Suoje-luskuntaliikkeen avoin poliittisuus on toki tullut esiin selkeästi viimeisten kymmenen vuoden aikaisissa, tutkijoiden laatimissa suoje-luskuntahistorioissa. Tikka ei ole asialla en-

simmäisenä, vaikka hän antaa-kin lukijalle sellaisen kuvan: ”Suoje-luskuntien luonne ennemminkin meihin ja muihin jakavana kuin yhdistävänä liikkeenä on helposti havaittavissa, jos mennään keskelle *aikalaistodistuksia* (kursivointi E. V.), kirjallisia lähteitä, sanomalehtiä ja elokuvia...” (s. 8) Vuonna 1997 ilmestyneessä väitöskirjassani vaelsin pitkään ja hartaasti *aikalaistodistusten* keskellä – myös Tikan tutkimusaiheena olevan teeman ja hänen esiin tuomansa Hersalo-Raikkalaan suuntautuvan kritiikin osalta. Hersalon ja Raikkalan teksteihin viitaten muistutan heidän tuoneen esille näkemyksensä siitä, että sk-liikkeelle olivat ”kansaa” ja ”isänmaallisia” vuoden 1918 valkoiset ja heidän ”rintamaansa” poliittisessa elämässä sittemmin jatkaneet porvarilliset puolueet. Samalla huomautin, että näin määritellen Suoje-luskuntajärjestö näyttäytyy myös Hersalo-Raikkala-trilogiassa poliittisluontoisena järjestönä, joka itse asiassa rikkoi koko olemassaolonsa ajan itseään koskevien lain ja asetusten henkeä vastaan. Olihan järjestö niiden mukaan osa maan laillista järjestysvaltaa sekä puolustusvoimia ja siten virallisesti poliittisen elämän eli valkoisen ja punaisen Suomen välisen taistelun ulkopuolella.

Käytin todistajanani myös muun muassa eversti A. E. Martolaa, joka toimi suoje-luskuntain väliaikaisena ylipäällikkönä vuonna 1934 ja piti puheessaan järjestön tuonkeväisessä vuosikokouksessa kaikkein tärkeimpänä sitä, että sk-laitos säilyttää siihenastisen

etuoikeutetun, kuten hän luonnehti, asemansa porvarillisen kansan sielussa. Siihen päästiin, Martola linjasi, suojeluskuntien isänmaallisella, yleisporvarillisella, epäpoliittisella linjalla. Sk-järjestön poliittinen luonne oli selviö myös sen johtomiehille. Järjestön johdossa esiintyi asian suhteen myös oivallista huumorintajua sekä kykyä itseironiaan, mitä osoitti yliesikunnan upseereiden esikuntatalonsa kahvilalle antama nimi – ”Kultainen Lahdari”. Totean väitöskirjassani myös, että suojeluskuntaliike korosti koko olemassaolonsa ajan kansallista eheyttä, yhteistä Suomen kansaa, johon kuuluivat niin johtajat, toimihenkilöt, yrittäjät, viljelijät kuin työläisetkin – mutta eivät punaiset, vuoden 1918 sisällissodan hävinneiden poliittisen työn jatkajat.

Kritisoidessaan Kari Selénin vuonna 2001 ilmestynyttä Sk-järjestön historiaa *Sarkatakien maa* – mutta mainitsematta teosta leipätekstissä nimeltä ja tuomatta esiin sen huomattavaa merkitystä sk-historiantutkimuksessa – Tikka katsoo Selénin toteavan vasemmiston toiminnan valvomisen selvänä ja luonnollisena asiana ilman että pitäisi toimintaa erityisen merkittävänä. Ja edelleen, hän näkee Selénin korostavan suojeluskuntalaisia toimijoina, ei suojeluskuntia, ja pitävän siten vasemmistoon kohdistuneita valvontatoimia yksittäisten suojeluskuntalaisten sattumanvaraisena toimintana. Tikka julistaa tulkintansa Selénin näkemyksestä: ”Eli: suojeluskunnat toimivat keskellä poliittista yhteiskuntaa, ne valvovat poliittisia liikkeitä, mutta eivät

olleet itse poliittisia toimijoita.” (s. 9–10)

Tikan esille ottamassa tutkimuksessa Kari Selén tuo kuitenkin laajasti esiin niin suojeluskuntien toiminnan poliisiin apuna kuin poliittisten lausuntojenkin antajana – valitettavasti Tikka ei hyödynnä Selénin tekstiä tältä osin käytännössä lainkaan. Lisäksi Selén osoittaa myös useaan otteeseen suojeluskuntaliikkeen poliittisen luonteen ja yhteydet jopa aktivisteihin sekä tiivistää napakasti myös sk-liikkeen näkemyksen kansallisesta eheydestä: ”Työläinen kyllä kelpasi jäseneksi, mutta ei vasemmistolainen.” Tuotuaan esiin suojeluskuntaliikkeen puolueettomuuspyrkimyksen suhteessa eri porvarillisiin puolueisiin Selén esittää kantansa suojeluskuntaliikkeen asemasta yhteiskunnassa selkeästi: ”Suhdautumisessaan vasemmistoon ja oikeistoon suojeluskuntajärjestö oli avoimen poliittinen. Se oli leimallisesti ei-sosialistinen järjestö, jossa oli perustamisvaiheessa aina syksyyn 1921 otettu hyvinkin jyrkkiä poliittisia, hallitusmuotoonkin kohdistuvia kannanottoja.” (Selén, *Sarkatakien maa*, 2001, s. 74–90, 162–165).

Tähänastisen akateemisen sk-historiantutkimuksen tuloksia mitätöiden – kyse lienee epäselvästä tavasta ilmaista se, mitä hän tarkoittaa sk-historioilla – Tikka kirjoittaa edellä kerrotun Selén-kritiikkinsä perään: ”Kun suojeluskuntajärjestön tarinat ovat systemaattisesti korostaneet suojeluskuntatyön epäpoliittisuutta, tämä korostaminen itsessään on sisältänyt täydellisen paradoksin. Vapaaehtoinen, puolisoti-

laallisesti järjestetty asevoima tukee aina joko hallitusta, oppositiota tai vallankumousta.” (s. 10) Itse kirjoitin väitöskirjassani vuonna 1997 siitä, miten Suojeluskuntajärjestöllä oli 1920-luvulla eduskunnan porvarienemmistön luottamus ja se puolestaan saattoi kokea parlamentin enemmistön omaksi edustajakseen, koska kummallekin osapuolelle oli yhteistä kommunisminvastaisuus. Omassa aatteellisuudessaan suojeluskunnat olivat tuolloin valtiotalta pitäneen Valkoisen Suomen järjestö eivätkä siten vastoin asetuksia ja lakia koko kansan orgaani, huomautin.

Perustellessaan tutkimustaan Marko Tikka antaa johdantoluvussaan lukijalle kuvan, jonka mukaan suojeluskuntajärjestön poliittista luonnetta ei ennen häntä ole käytännössä kukaan tutkija tuonut esiin. Hänen kritiikkinsä Hersalon ja Raikkalan trilogiaa kohtaan on oikeaan osuva, mutta jostakin syystä hän ei huomioi niitä ainakin kolmea ”tiiliskiveä”, jotka yliopistotutkijoiden toimesta ja heidän käyttämiensä menetelmin on sk-järjestöstä laadittu ja joissa kaikissa otetaan kriittisesti esiin niin järjestön poliittisuus kuin myös yhteydet virkavaltaan. Myöskään ei esimerkiksi Martti Ahdin ja Tuija Hietanien väitöskirjoja ole hyödynnetty siinä mitassa kuin aiheetta olisi ollut. Sama pätee myös johdannon jälkeisiin varsinaisiin päälukuihin. Tikka ei käy keskustelua aiemman tutkimuksen kanssa johdannon erikoisuuksia lukuun ottamatta.

Tästä oudosta asetelmasta huolimatta Tikan työ on hänen päästyään varsinaiseen asiaan

ja alkuperäislähteille ehdottoman kelvollista historiantutkimustyötä. Hän tuo suojeluskuntalähteisiin pohjaten esiin ansiokkaasti ja erinäisten paikallisten tapausten kautta ja niiden pohjalta tiivistäen suojeluskuntaväen suhteet niin poliisiin ja poliittiseen valvontaan, työväestöön ja työväenliikkeeseen kuin kieltolakiin, armeijaan, lehdistöön ja muihin porvarillisiin tahoihin sisällissodan jälkeisinä lähimpinä vuosina. Tikan kirja täydentää ja täsmentää kuvaamme noista aihealueista oivallisesti. Työn rakenne on toimiva ja looginen. Teoksen suurin ansio on siinä, että se kertoo aiempaa tutkimusta huomattavasti perusteellisemmin juuri erinäisten paikallisten tapausten kautta suojeluskuntien yhteyksistä lähiympäristönsä. Myös monet ongelmat nousevat esiin: suojeluskuntalaisissa oli esimerkiksi monia kurittomia rettelöitsijöitä, järjestyksenpidossa ja työväentalojen valvonnassa sattui ikäviä ylilyönnejä, porvarillisessakin kentässä esiintyi kritiikkiä erinäisiin suojeluskuntalaisten toimiin jne. Suojeluskuntien merkittävä poliittinen ja muutoinkin yhteiskunnallinen rooli näyttyy jälleen Tikan esityksessä selkeästi.

Tässä kohden on lisäksi todettava, että Tikka on toki käyttänyt eri kohdin myös kirjallisuutta, totta kai. Hyödyntämällä – niin lähteinä kuin omien tutkimustulosten pohjalta kommentoiden – nimenomaan jo olemassa olevaa aiempaa akateemista sk-historiantutkimusta, ennen muuta Selénin työtä vuodelta 2001, hän olisi voinut kuitenkin aset-

taa omat, dokumentoidut havaintonsa laajempiin yhteyksiin niin itse asiasisällön kuin tutkijayhteisön aiempien tutkimustulostenkin suhteen olipa sitten kyse sk-järjestön yhteyksistä vaikkapa poliisiin, lehdistöön tai työväestöön. Sama pätee myös hänen loppulukuunsa, jonka päätelmät suojeluskuntajärjestöstä 1920-luvun Suomessa ovat sinänsä oikeita, mutta suurten linjojen osalta jo aiemmasta tutkimuksesta suurimmaksi osaksi tuttuja.

Vielä pari pikkuhuomautusta. Toisin kuin Tikka erässä nootissaan väittää (s. 8, viite 1), Niilo Hersalo ei milloinkaan toiminut Sk-järjestön urheilujohtajana. Siinä virassa vaikuttivat herrat Kustaa Emil Levälahti (1920–31) ja Lauri Pihkala (1931–44). Ja vielä: vaikka Tikan lähdeviitemerkinnät muutoin ovat erinomaisia, pistää ikävästi silmään, ettei hän sanomalehtilähteistään merkitse lehden nimen lisäksi muuta kuin päivämäärän. Lukijaystävällistä olisi mainita myös käytetyn artikkelin nimi ja sen sivunumero.

Tekijän aiemman väitöstutkimuksen tapaan myös *Valkoisen hämärän maa* osoittaa, että Marko Tikka on pätevä historiantutkija, joka osaa operoida lähteillä ja etsiä niistä vastauksia esittämiinsä kysymyksiin. Kirja saa lukijan kuitenkin huomauttamaan, että jatkossa Tikan on syytä huomioida aiempi, omaa tutkimusaihetta käsittelevä tutkimuskirjallisuus tämänkertaista huomattavasti ponnekkammin ja omat kysymykset aiempien tutkijoiden esittämiin tuloksiin ja tulkintoihin sovittaen. Tällä

kertaa hän tuntuu työskennelleen ikään kuin tyhjiössä, jossa aiempi omaa aihetta käsittelevä tutkimus loistaa pitkälti poissaolollaan. Siitä huolimatta Tikan teos on oivallinen lisä suojeluskuntaliikkeen historiantutkimukseen, jossa edelleen on paljon kartoittamisen varaa eritoten paikallistason osalta.

Erkki Vasara